

О. М. КЛИМЕНКО

Оксана Михайлівна Клименко, доктор юридичних наук, професор завідувач відділу проблем національного законодавства Інституту законодавства Верховної Ради України

НОВИЙ НОТАРІАТ УКРАЇНИ*

Коли мова заходить про діяльність нотаріусів, то пересічним громадянам і навіть окремим фахівцям здається, що в цій професії важлива одна риса характеру – посидючість, а також менш важливі – це вміння розписатися і поставити печатку. Водночас багатьом кандидатам в нотаріуси здається, що в цій професії головне завдання нотаріуса зводиться до отримання величезних грошей.

Для того, щоб отримати реальну інформацію про сучасний нотаріат, радимо ознайомитися з новою книгою «Нотаріат України. Книга 1. Організація нотаріату (з практикумом) : підруч. – К., 2015», за загальною редакцією професора С. Я. Фурси. У цій книзі можна знайти не стільки норми законодавства, скільки глибокий та комплексний аналіз сучасної організації нотаріату України, сприйняття витоків наукового підходу до формування і систематизації знань про сучасний нотаріат, його джерела, принципи організації та багато іншої цікавої інформації.

Чим ця книга істотно відрізняється від інших видань і чому про неї необхідно говорити? На нашу думку, ця книга має зацікавити нотаріусів, кандидатів у нотаріуси, викладачів та студентів, оскільки в ній матеріал надається не у формі безспірних тез, які слід лише запам'ятовувати, а читачу пропонуються оригінальні думки та їх обґрунтування, а погоджуватися з ними чи ні має вирішувати вже він сам. Такий виклад матеріалу можна назвати провокаційним, оскільки він спонукає до роздумів. Загалом позиція авторів книги зводиться до позитивістського сприйняття права, що проявляється в наданні матеріалу відповідно до чинного законодавства, але з урахуванням певних його недоліків, які в книзі застерігаються.

Наприклад, читач має намір знайти способи оскарження дії або бездіяльності нотаріуса. Формально відповідь можна знайти і в ст. 50 Закону України «Про нотаріат», але це лише поверховий варіант вирішення спірної ситуації, оскільки потрібно знати види судочинства, тобто, до якого суду необхідно подавати скаргу, а також враховувати, що існує адміністративний порядок оскарження дій нотаріуса – до Міністерства юстиції України. Отже, в цій книзі відчувається не фрагментарне коментування норм законодавства або викладення думок інших авторів власними словами, а комплексний аналіз сутності організаційної структури нотаріату.

Не важко передбачити, що така книга має користуватися попитом у навчальному процесі, оскільки для глибокого вивчення нотаріату не вистачає аудиторних годин, тому важко знайти кращий навчальний посібник для самостійного опрацювання тих тем, що не були висвітлені на лекціях, зокрема, які будуть розглядатися на семінарських заняттях.

Багато хто з політиків сьогодні заявляє про реформи в судоустрої, поліції, прокуратурі тощо, але нотаріат ніби всіх влаштовує в такому стані як він є. Разом із тим уже започатковується розширення меж повноважень органів місцевого самоврядування, з чим важко однозначно погодитися і про це прямо зазначається в книзі, оскільки одна уповноважена на вчинення нотаріальної дії особа не здатна працювати без відпусток, їй необхідно буде утримувати за рахунок місцевого бюджету, надавати все необхідне для її діяльності тощо (с. 258). З таким попереднім висновком можна погодитися, зрозуміло, що час підтвердить його правильність або застереження може виявитися помилковим. Але одне є очевидним: не можна надавати повноваження посадовим особам, не визначаючи рівень відповідальності, оплату праці, вимоги до робочого місця тощо, оскільки від їх діяльності залежать долі людей, тому експериментувати потрібно виважено.

Можна привести ще багато раціональних і дискусійних положень книги, але вона й цікава саме за рахунок нових ідей, прогнозів розвитку нотаріату тощо.

З аналізу назви книги і передмови випливає, що в наступному планується видати книги «Нотаріальний процес» та «Міжнародний нотаріальний процес», які будуть об'єднані спільною назвою і разом становити-

---

© О. М. Клименко, 2015

* Рецензія на кн.: Фурса С. Я., Фурса Є. І., Фурса Є. Є., Нікітук О. М. Нотаріат України. Книга І. Організація нотаріату (з практикумом). – К.: Алерта, 2015. – 484 с.

муть підручник «Нотаріат України». Ось такий розмах сучасного нотаріату України важко собі навіть уявити, хоча передбачити зміст другої книги «Нотаріальний процес» можна тим, хто знайомий з попереднім виданням «Теорія нотаріального процесу» за редакцією професора С. Я. Фурси. Зміст же третьої книги «Міжнародний нотаріальний процес» важко собі уявити, що й становить певну інтригу.

За такого обсягу інформації, присвяченого нотаріату, важко не визнати цю сферу знань певною комплексною галуззю правової науки. Не помітити, що нотаріат сьогодні досліджується в багатьох кандидатських і докторських дисертаціях, вже неможливо. Тому приємно, що у рецензованій книзі знайшли місце останні концепції провідних фахівців України та іноземних вчених, які конструктивно аналізуються, і участь в дискусіях пропонується взяти й читачу, оскільки в роботі наведено джерела, щоб він не просто спостерігав за думкою автора, а й міг дійти до власної, можливо, й альтернативної.

Отже, можна висловити вдячність авторам книги, які перетворюють банальне сприйняття нотаріату в очах громадян на високопрофесійну, відповідальну й цікаву професію, а також підіймають її престиж серед правників. Сподіваємось, що нове покоління випускників вищих навчальних закладів, озброєне новими знаннями про нотаріат, буде здатне підняти ще вище рівень надаваних громадянам нотаріальних послуг. І таке поступове зростання кваліфікації приведе до створення нового, більш якісного українського нотаріату. «Знаряддя» для поступового підвищення якості нотаріату вже з'явилося.

О. В. СКРИПНЮК

Олександр Васильович Скрипнюк, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України

РЕЦЕНЗІЯ

НА КОНЦЕПЦІЮ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ ПЕРЕД ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ ТА ОСОБОЮ В УКРАЇНІ*

Розвиток сучасного суспільства характеризується якісно новим станом, що визначається як процес глобалізації, однією із суттєвих особливостей якого є права, свободи, обов'язки людини і громадянина, які посідають основне за важливістю місце порівняно з іншими правовими явищами. Українська правова система не є відстороненою від цього процесу. Але якщо питання юридичної відповідальності особи перед державою достатньою мірою регламентовані на всіх рівнях, то протилежна ситуація склалася з юридичними зобов'язаннями держави перед громадянським суспільством та окремою особою, адже вони переважно мають лише декларативний характер. Зважаючи на події 2014 р., у суспільстві відбулися суттєві зміни, які докорінно змінили ситуацію, оскільки суспільство в особі громадських організацій та окремих індивідів почало усвідомлювати своє значення у країні та світі, а також наявність відповідних зобов'язань держави перед ними. Все це обумовлює актуальність проблеми удосконалення інституту юридичної відповідальності держави перед громадянським суспільством та особою в Україні.

Аналізуючи вітчизняне законодавство, вчені дійшли висновку, що практично всі норми, які регулюють правовий статус людини, забезпечені санкціями. Водночас положення щодо відповідальності держави та її органів перед особою часто або відсутні, або ж містять посилання на норму у вигляді такого не конкретного формулювання, як «настає відповідальність відповідно до законодавства». При цьому такого закону, який передбачав би конкретний вид відповідальності, може взагалі не існувати. Вітчизняне законодавство переповнене такими «відсилками», які фактично свідчать про відсутність відповідальності, у той час як практика багатьох зарубіжних країн демонструє реальне існування юридичної, політичної, моральної відповідальності державної влади перед особою та суспільством.

Результатом досліджень у цій царині стала Концепція удосконалення інституту юридичної відповідальності держави перед громадянським суспільством та особою в Україні, виконана фахівцями Інституту держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України. З метою обґрунтування її головних положень авторами здійснено ґрунтовний доктринальний аналіз сучасної наукової думки, зокрема щодо:

- 1) визначення загальних підходів до розуміння інституту юридичної відповідальності;
- 2) дослідження українських реалій розвитку інституту юридичної відповідальності, у світлі яких запропоновано конкретні шляхи удосконалення інституту юридичної відповідальності держави перед особою, в даному випадку – в національній правовій системі України;
- 3) вивчення особливостей міжнародного, європейського досвіду, зокрема щодо регулювання юридичної відповідальності держави перед громадянським суспільством та особою;
- 3) визначення шляхів удосконалення інституту юридичної відповідальності держави перед громадянським суспільством та особою.

© О. В. Скрипнюк, 2015

* Рецензія на кн.: Концепція удосконалення інституту юридичної відповідальності держави перед громадянським суспільством та особою в Україні. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2014. – 112 с.